

Reformy Prawa i Sprawiedliwości — nowy kierunek rozwoju państwa czy skuteczna strategia wyborcza?

The Law and Justice party's reforms
— new direction of development of the state
or effective electoral strategy?

Rafał Miernik*

Abstrakt

Artykuł jest próbą odpowiedzi na pytanie o to, czy reformy proponowane przez Prawo i Sprawiedliwość stanowią nowy kierunek rozwoju państwa, czy też może są elementem strategii, dzięki której partia polityczna zdobywa bardzo wysokie, jak na polskie warunki, poparcie społeczne, tworząc kapitał przed przyszłymi wyborami samorządowymi i parlamentarnymi. Zwrócono uwagę na programy polityczne i wyborcze PiS oraz na reformy, które partia ta zaproponowała w ciągu dwóch lat sprawowania rządów. Wskazano również na poparcie społeczne dla reform przeprowadzanych przez Prawo i Sprawiedliwość. Ponadto scharakteryzowano strategię wchłaniania, która polega na przejmowaniu założeń pro-

Abstract

The article is an attempt to answer the question whether the reforms proposed by Law and Justice party (PiS) are a new direction of the state development or whether they are an element of the strategy, thanks to which the political party acquires very high (for Polish conditions) social support, creating capital before future local and parliamentary elections. The author paid attention to PiS' political and electoral programs and to the reforms proposed by the party within 2 years of governance. The article also points to public support for reforms carried out by the Law and Justice party. In addition, the strategy of absorption, which consists in taking over frameworks of other parties' programs in order to take over their

---

* Instytut Zarządzania, Wydział Prawa, Administracji i Zarządzania, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach (rmiernik@yahoo.ca).

gramowych innych partii w celu przejęcia ich elektoratu. Strategia ta związana jest z dążeniem partii do poszerzania rynku i skierowaniem swojej oferty do nowych, atrakcyjnych segmentów wyborców.

Słowa kluczowe: reforma, strategia wyborcza, strategia wchłaniania

electorate, is characterised. This strategy is related to the party's pursuit of expanding the market and directing its offer at new and attractive voter segments.

Key words: reform, election strategy, strategy of absorbing

Wprowadzenie

W trakcie kampanii wyborczych partie polityczne prezentują swoje programy wyborcze, przyjmujące często formę recept na zastaną rzeczywistość, ocenianą negatywnie przez partie opozycyjne i pozytywnie przez partie sprawujące władzę. Przyjęcie określonego programu wyborczego jest wypadkową wielu czynników, takich jak: programy konkurencji, ocena sytuacji podmiotu na rynku wyborczym, oczekiwania wyborców, a w mniejszym stopniu możliwości realizacji, zarówno finansowe (budżet państwa), jak i organizacyjne (możliwości techniczne realizacji). Należy zadać pytania: Czy strategia jest tylko narzędziem mającym doprowadzić do zwycięstwa i realizacji nowej wizji państwa, czy też przedstawiona wizja państwa odpowiada nastrojom społecznym, a partia właściwie odczytała kierunki zmian, których oczekuje społeczeństwo, na tyle trafnie, że pozwala to wygrać wybory i utrzymywać wysokie poparcie społeczne w dłuższym okresie?

Działania partii politycznych i ich programy można oceniać przez pryzmat strategii partii i jej pozycji na rynku wyborczym. Oczekiwania wyborców wydają się siłą napędową partii politycznych (program jako odpowiedź na potrzeby obywateli), jednak to konkurencja na rynku wyborczym determinuje w dużym stopniu zachowania partii i wymusza pozycjonowanie oferty na rynku na tyle skuteczne, by partia mogła realizować własną wizję funkcjonowania państwa. Znalezienie „złotego środka” pomiędzy programem partii i jej celami a oczekiwaniami wyborców nie jest jeszcze gwarancją zwycięstwa. W programie wyborczym należy wziąć pod uwagę działania partii konkurencyjnych. Pozycjonowanie oferty to jedno z istotnych działań przy komponowaniu strategii wyborczej. Jeżeli celem partii politycznej jest zwycięstwo w wyborach (uzyskanie jak najwyższego poparcia), to musi ona być „wrażliwa” na sygnały płynące z otoczenia, a propozycje ujęte w programach politycznych muszą być osadzone w strategii wyborczej. Warto też zwrócić uwagę na możliwości generowania potrzeb i oczekiwań społecznych, co związane jest z podejmowaniem przez partie polityczne działań socjotechnicznych, często opartych na lęku, strachu, wskazywaniu na często fikcyjne zagrożenia.

Biorąc pod uwagę wynik wyborczy oraz poparcie po dwóch latach rządów wydaje się, że Prawo i Sprawiedliwość odpowiada nie tylko na potrzeby (rzeczywiste lub wygenerowane) wybranych w trakcie kampanii wyborczej segmentów wyborców, ale także poszerzyło grono odbiorców, sprowadzając jednocześnie inne partie polityczne do roli mało znaczących oponentów. W artykule przytoczono liczne badania Centrum Badania Opinii Społecznej dotyczące reform Prawa i Sprawiedliwości i odniesiono je do programu tej partii.

Jak zauważają Wojciech Cwalina i Andrzej Falkowski, w ostatnich latach doszło do przesunięcia akcentu w działaniach polityków z ideologii określonej światopoglądem w kierunku pragmatycznym, wrażliwym na nastroje i potrzeby obywateli¹. Analizując kampanie z lat dziewięćdziesiątych i z początku XXI wieku w Polsce, należy zgodzić się z powyższym, gdyż większość partii uszczegóławiała programy, zwracając uwagę nie na kwestie ideologiczne, a na konkretne problemy (tzw. kiełbasa wyborcza) oraz (choć w mniejszym stopniu) działania mające je rozwiązywać. Kwestie ideologiczne dla większości partii politycznych, jeżeli się pojawiały, były jedynie tłem, uzupełnieniem wizerunku, były przekształcane w konkretne punkty programów wyborczych. Prawo i Sprawiedliwość, funkcjonujące przez osiem lat na polskiej scenie politycznej w roli opozycji wypracowało i skutecznie zastosowało strategię połączenia przyjętego światopoglądu, silnie go akcentując (czy też skutecznie wykorzystując, dzięki sprzyjającym warunkom), z konkretnymi propozycjami, z determinacją realizowanymi w ciągu dwóch lat sprawowania rządów.

W niniejszym artykule zwrócono uwagę na propozycje wyborcze PiS, decyzje podejmowane przez tę partię w ciągu dwóch lat sprawowania rządów oraz na narzędzia, z których użyciem realizuje polityki publiczne² zgodnie z własną wizją: zmian w edukacji, działań z zakresu polityki społecznej, takich jak zmiany w systemie emerytalnym, wsparcie dla rodzin i poprawę sytuacji demograficznej oraz zmiany w sądownictwie. Prawo i Sprawiedliwość traktuje politykę społeczną jako narzędzie przynoszące poparcie społeczne, a zmiany ustrojowe, choć niezwykle istotne, przeprowadzane są niejako „przy okazji”. Zmiany w sądownictwie oparte mają być na odgórnej regulacji, która powinna doprowadzić do podnoszenia standardów wśród określonej grupy zawodowej poprzez wymianę kadr. Warto zauważyć, że PiS prezentuje swoje propozycje nie tylko jako zgodne z oczekiwaniami społecznymi, ale też podkreśla, że reformy przeprowadzane są we współpracy i w konsultacji z zainteresowanymi środowiskami.

¹ Zob. W. Cwalina, A. Falkowski: *Marketing polityczny. Perspektywa psychologiczna*. Gdańsk 2006, s. 15.

² Polityka publiczna obejmuje wszystkie obszary problemowe z kategorii spraw publicznych, których rozwiązania oczekuje się od rządu, zob. M. Sakowicz: *Analiza polityki publicznej z wykorzystaniem modelu cyklu działań publicznych jako narzędzia podnoszenia jakości działań we współczesnym państwie*. W: *Polityka publiczna. Teoria. Jakość. Dobre praktyki*. Red. J. Osinski, I. Zawiślińska. Warszawa 2016, s. 40.

Partia w swoich programach politycznych i wyborczych diagnozuje problemy³, proponuje rozwiązania i je wdraża. Analizując działania podejmowane przy realizacji reformy edukacji oraz informacje prezentowane na stronach internetowych Ministerstwa Edukacji Narodowej, należy domniemywać, że Ministerstwo przygotowało diagnozę problemu, zaproponowało rozwiązania, wybrało najlepsze (zdaniem minister Anny Zalewskiej – prowadząc szerokie konsultacje społeczne), na bieżąco reaguje na pojawiające się problemy, na przykład bezrobocie wśród nauczycieli, i monitoruje rezultaty. Ponadto przygotowano agendę reformy (opublikowana na stronach MEN), sformułowało cele, podjęto decyzję, przeprowadzono implementację. Etapy rozwiązywania problemów są więc zgodne z tymi, jakie zaprezentował Michael Howlett: diagnozą problemu, propozycjami rozwiązań, wyborem rozwiązania, wdrażaniem rozwiązania, monitorowaniem rezultatów, oraz z etapami kształtowania polityki publicznej: ustaleniem agendy, formułowaniem polityki, podejmowaniem decyzji, implementacją polityki, ewaluacją polityki⁴.

Strategia wchłaniania założeń programowych

Prawo i Sprawiedliwość, jako silny podmiot na polskiej scenie politycznej, wykorzystywało swoją pozycję do przejmowania elektoratów mniejszych, bliższych ideowo lub widzących możliwości współpracy partii politycznych. Ligę Polskich Rodzin i Samoobronę powszechnie traktowano jako „przystawki” Prawa i Sprawiedliwości. Wyniki wyborcze tych trzech ugrupowań w 2007 roku świadczą o skuteczności strategii PiS⁵. Rozłam w Prawie i Sprawiedliwości, wykluczenie między innymi Zbigniewa Ziobry z tej partii w 2011 roku oraz

---

³ W programie Prawa i Sprawiedliwości czytamy: „Naprawa państwa musi być realizowana równocześnie z działaniami w sferze gospodarczej i społecznej. W celu zespolenia tych działań w zwarty plan, należy wykonać diagnozę sytuacji. Poprzedzić ją musi najogólniejsze sformułowanie potrzeb związanych z dążeniem do naprawy rodziny i wyjściem z pułapki średniego rozwoju” w: *Zdrowie — Praca — Rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości 2014*. Warszawa 2014, s. 13 — <http://old.pis.org.pl/dokumenty.php> (dostęp: 18.11.2017).

⁴ M. HEWLETT: *Designing Public Policies. Principles and Instruments*. London 2010, s. 19.

⁵ Wybory parlamentarne w 2007 roku, dane PKW opublikowane na stronie [www.wybory2007.pkw.gov.pl](http://wybory2007.pkw.gov.pl): Komitet Wyborczy Samoobrona Rzeczypospolitej Polskiej — 1,53%; Komitet Wyborczy Liga Polskich Rodzin — 1,3%; Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość — 32,11% (dostęp: 20.11.2017). Wybory parlamentarne 2005 roku, dane PKW opublikowane na stronie wybory2005.pkw.gov.pl: Komitet Wyborczy Samoobrona Rzeczypospolitej Polskiej — 11,41%; Komitet Wyborczy Liga Polskich Rodzin — 7,97%; Komitet Wyborczy Prawo i Sprawiedliwość — 26,99% (dostęp: 20.11.2017).

utworzenie przez niego Solidarnej Polski na krótko zachwiało pozycją PiS po prawej stronie sceny politycznej. Wspólne działania oraz utworzenie obozu prawicy w wyborach parlamentarnych 2015 roku przyniosły temu obozowi sukces (strategia budowania organizacji). Jednak istotniejsze z punktu widzenia funkcjonowania Prawa i Sprawiedliwości na rynku wyborczym było „wchłonięcie” elementów programowych konkurujących z PiS partii politycznych.

Strategia wchłaniania polega na przejmowaniu założeń programowych innych partii w celu przejęcia ich elektoratu. Jest ona związana z dążeniem partii do poszerzania rynku i skierowaniem swojej oferty do nowych, atrakcyjnych segmentów wyborców. Strategia wchłaniania jako strategia wyborcza, w przeciwieństwie do strategii odwracania, nie jest adresowana do zwolenników konkurentów bezpośrednio, lecz ma stanowić podstawę do dalszych działań penetrujących rynek wyborczy. Podstawą do wyróżnienia tego typu strategii wyborczej jest analiza programów wyborczych Prawa i Sprawiedliwości oraz programów partii konkurencyjnych: Samoobrony (elektorat wiejski i socjalny), Ligi Polskich Rodzin (elektorat prawicowy), Sojuszu Lewicy Demokratycznej (elektorat socjalny) i w większej mierze Polskiego Stronnictwa Ludowego (elektorat wiejski).

Elementy programów wyborczych SLD, odnoszące się jedynie do kwestii socjalnych, takie jak podniesienie płacy minimalnej, walka z umowami śmieciowymi, wyrównywanie szans życiowych, sprzeciw wobec podwyższania wieku emerytalnego, objęcie pomocą rodzin najgorzej sytuowanych, były silnie akcentowane w kampanii Prawa i Sprawiedliwości w 2015 roku oraz znalazły swoje odzwierciedlenie w programie 500+ i w ustawie obniżającej wiek emerytalny. Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi przez CBOS obecna prawica często odżegnuje się od liberalizmu czy tradycyjnie rozumianego konserwatyizmu, a popiera pomysły gospodarcze niegdysiejszej lewicy, takie jak na przykład rozbudowana polityka socjalna czy szeroki zakres interwencjonizmu państwa. Inne badania prowadzone przez CBOS w sierpniu 2017 roku wskazują, że tylko 8% elektoratu lewicowego popiera PiS, przy czym jest to poparcie znacznie mniejsze niż wśród ogółu ankietowanych (40%), również 8% popiera Nowoczesną (wśród ogółu — 4%), natomiast 7% zwolenników lewicy preferuje ruch Kukiz'15 (niewiele mniejszy odsetek niż wśród ogółu — 9%).

Z kolei na „Kongresie dla Wsi” Jarosław Kaczyński oświadczył, że to Prawo i Sprawiedliwość jest kontynuatorem polskiego ruchu ludowego oraz wyznaje wartości, które głosili twórcy ruchu ludowego Wincenty Witos i Stanisław Miłkołajczyk. „Drenowanie” Polskiego Stronnictwa Ludowego odbywa się poprzez głoszone hasła, skierowane do elektoratu tej partii — ochrona polskiej ziemi i polskich lasów, obrona interesu narodowego i religii, pielęgnowanie tradycji i stylu życia, w którym dominują ojczyzna, rodzina, wiara, tradycja, ale i nowoczesność. Na Kongresie minister Krzysztof Jurgiel wymienił program rozwoju rynków rolnych, którego twórcy koncentrowali się na dziewięciu głównych ryn-

kach, w tym między innymi zbóż, wieprzowiny i wołowiny, oraz zapowiedział wprowadzenie w życie „Paktu dla obszarów wiejskich” — całościowego dokumentu o charakterze porozumienia społecznego.

W swoim programie PiS podkreśla szczególne przywiązanie do niepodległości państwa, jego silnej niezależności, oraz optuje za Unią Europejską złożoną z silnych państw narodowych. Konflikty związane z uruchomieniem przez Komisję Europejską procedury ochrony praworządności oraz debaty w Parlamencie Europejskim na temat sytuacji w Polsce są podstawą do przekazu wskazującego na „zmowę” państw Unii przeciwko zmianom (ale również zmowę „środowisk lewackich”, zagranicznych mediów, „polskojęzycznych mediów”⁶), które zaproponował rząd Polski. Wprawdzie premier Beata Szydło wielokrotnie podkreślała, że Polska jest członkiem Unii Europejskiej i chce w niej pozostać, ale również zwracała uwagę na słabość Unii Europejskiej, akcentowała niezależność Polski i krytykowała „wtrącanie się” Unii w sprawy polskie. Niechęć do Unii, widoczna w wypowiedziach wielu polityków PiS, wrogość wobec uchodźców, osób o poglądach liberalnych, lewicowych, prezentujących inne niż PiS postawy i wartości, posługiwanie się stereotypami (zagrożenie generowane przez Niemcy) przypomina program i hasła głoszone przez Ligę Polskich Rodzin w 2005 roku. Przekaz PiS skierowany jest do osób o poglądach prawicowych. Roman Giertych, podobnie jak dziś politycy PiS, w kampanii 2005 roku mówił: „Czas, by naród pokazał, że jest w Polsce suwerenem”⁷.

Skierowanie programu Prawa i Sprawiedliwości do elektoratu socjalnego, kojarzonego głównie z Sojuszem Lewicy Demokratycznej, oraz do mieszkańców wsi, stanowiących głównie elektorat Polskiego Stronnictwa Ludowego (a wcześniej również Samoobrony), okazuje się skuteczne. Z sondażu przeprowadzonego dla „Gazety Wyborczej” przez firmę Martin&Jacob, badającą rynek rolniczy w lipcu 2017 roku, wynika, że 23,5% rolników zagłosowałoby na PiS, a aż 51% dobrze ocenia swoją sytuację materialną. Tymczasem na Polskie Stronnictwo Ludowe głos oddałoby 11,3% rolników. Zgodnie z badaniami przeprowadzonymi przez CBOS jeszcze w 2005 roku PiS nie był przez nich szczególnie często popierany — odsetek mieszkańców wsi wśród chcących głosować na tę partię (34%) był niższy niż w całej populacji (37%), natomiast w 2007 roku już ponad 1/3 zdeklarowanych wyborców PiS stanowiły osoby mieszkające na wsi (36%), w 2011 roku — 43%, a w ostatnich wyborach w 2015 roku połowa głosujących na PiS to osoby mieszkające na wsi (50%).

⁶ Elżbieta Kruk: *dekonzcentracja mediów na razie odłożona, polskojęzyczne gazety niemieckie nie bronią naszego interesu* — <http://www.wirtualnemedi.pl/arttykul/dekoncentracja-mediow-przez-pis-odlozona-na-pozniej-elzbieta-kruk-polskojezyczne-gazety-niemieckie-nie-bronia-naszego-interesu> (dostęp: 18.11.2017).

⁷ Zob. R. MIERNIK: *Z nadzieją w przyszłość. Liga Polskich Rodzin w wyborach parlamentarnych 2005 roku*. W: *Wybory parlamentarne 2005. Analiza marketingowa*. Red. M. JEZIŃSKI. Toruń 2006, s. 169—184.

„Zmienimy Polskę — bądźcie tego pewni” Reformy Prawa i Sprawiedliwości

Prawo i Sprawiedliwość w kampanii wyborczej 2015 roku zaproponowało hasło wyborcze „dobra zmiana”. Zmiana według PiS miała dotyczyć wielu sfer życia, od gospodarki, przez obronę narodową, szkolnictwo, po funkcjonowanie sądownictwa. Kierunek rozwoju państwa obrany przez tę partię w połączeniu z „odnową moralną” wywołał swoiste trzęsienie ziemi na polskiej scenie politycznej. Jednocześnie słabość opozycji parlamentarnej i pozaparlamentarnej pozwala na swobodne przeprowadzanie reform w wielu obszarach funkcjonowania państwa. Protesty społeczne w obronie praw kobiet (propozycja zaostreżenia ustawy antyaborcyjnej), w obronie sądów czy przeciw wprowadzaniu reformy edukacji nie powstrzymują Prawa i Sprawiedliwości przed realizacją założeń programowych. Jednocześnie poparcie sondażowe dla PiS (wraz z Solidarną Polską i Polską Razem) utrzymuje się na wysokim poziomie (wg CBOS we wrześniu 2017 r. 43%, a w październiku — 47% poparcia⁸), dzięki czemu możliwe jest uzasadnianie zmian poparciem społecznym, wyrażonym nie tylko w wyniku wyborczym, ale również w bieżących badaniach opinii publicznej.

Podstawą zmian przeprowadzanych przez Prawo i Sprawiedliwość jest diagnoza funkcjonowania kraju od 1989 roku. Jak powiedział Jarosław Kaczyński w Dniu Niepodległości: „Dziś mamy czas dobrej zmiany, czas wielkiej szansy i czas odbudowy wartości, które były przez wiele lat — także po 1989 roku — traktowane, jako zbędne, niekiedy wręcz pomiatane. Odrzucamy tę politykę, odrzucamy politykę pedagogiki wstydu, odrzucamy podporządkowanie”⁹. W programie PiS zwrócono uwagę na wiele nieprawidłowości i uchybień w każdej dziedzinie życia, od gospodarki po kwestie społeczne, i zaprezentowano nową politykę, odmienną od — jak to określono w programie PiS — „systemu Tuska”¹⁰: „Naprawa państwa musi być realizowana równocześnie z działaniami

⁸ Zob. *Tak wysokiego poparcia PiS jeszcze nigdy nie miało. Sondaż* — <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/sondaz-partyjny-cbos-poparcie-dla-pis-rosnie,781140.html> (dostęp: 9.11.2017).

⁹ *Kaczyński: Mamy czas dobrej zmiany, wielkiej szansy i odbudowy wartości* „Dziennik Gazeta Prawna”, dodatek Gazeta Prawna.pl — <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/1084320,kaczynski-mamy-czas-dobrej-zmiany.html> (dostęp: 11.11.2017).

¹⁰ „System Tuska” to zdaniem przedstawicieli Prawa i Sprawiedliwości masowy system manipulacji służący promocji osoby premiera i jego otoczenia, przekonujący o bezalternatywności obecnej ekipy rządzącej, nieprzebiegającej w środkach w dyskredytowaniu głównej siły opozycyjnej i alternatywy programowej. Manipulacja o podobnie wielkim zasięgu jest możliwa tylko przy poparciu udzielanym przez grupy interesu, które bezpośrednio lub pośrednio dysponują mediami. Charakterystyczny dla owego systemu — wg PiS — jest lekceważący i wręcz niechętny stosunek do państwa jako zorganizowanej wspólnoty, ale także bytu historycznego i wartości moralnej oraz dążenie do wyprzedaży majątku narodowego,

w sferze gospodarczej i społecznej. W celu zespolenia tych działań w zwarty plan, należy wykonać diagnozę sytuacji [...] Ponadto »system Tuska« ujawnił już swój antyrozwojowy charakter, blokujący możliwości osiągnięcia pozytywnych zmian gospodarczych i społecznych. Z tych powodów program Prawa i Sprawiedliwości na najbliższe lata nie jest wyrazem ani kontynuacji, ani reformowania dotychczasowego systemu. Jesteśmy zwolennikami głębokich i konsekwentnych zmian. Od swojego powstania stronnictwo Prawo i Sprawiedliwość uważa, że Polakom i Polsce jest potrzebna nowa polityka, która będzie zbudowana na klarownych wartościach wywiedzionych z naszej tradycji i służebna wobec dobra wspólnego¹¹. Zaprezentowana diagnoza jest przyczynkiem do przeprowadzenia reform zaproponowanych przez tę partię, między innymi reformy edukacji, reformy emerytalnej (obniżenie wieku emerytalnego), zmian w sądownictwie oraz programu „Rodzina 500+” i „Mieszkanie+”.

Reforma edukacji

Podstawą do przeprowadzenia zmian w edukacji jest przekonanie, że w oświacie dekonstrukcja następuje w dużej mierze przez zaniechanie i nieuporządkowanie. Przejawem dysfunkcyjności państwa było likwidowanie szkół i bibliotek oraz rezygnacja z jednolitych programów nauczania. Zdaniem Prawa i Sprawiedliwości polityka w sferze oświaty, kultury, a nawet nauki i mediów publicznych może być zaliczona do szeroko rozumianej sfery społecznej. Ma jednak aspekt odmienny od innych sfer tej polityki, wpływa bowiem bezpośrednio na świadomość społeczną¹². W zaprezentowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej broszurze informacyjnej podkreślono, że dotychczasowa struktura szkół nie zdała egzaminu. „Gimnazja się nie sprawdziły, nie wyrównały szans edukacyjnych. Szkoły tego typu miały być programowo związane ze szkołami ponadgimnazjalnymi jako pierwszy stopień kształcenia średniego. Tak się nie stało. Gimnazjum pozostało w silnych związkach ze szkołą podstawową i zaczęło się do niej upodabniać. Obecnie prawie 60 proc. gimnazjów nie osiąga początkowo zakładanej liczby uczniów. Wprowadzenie gimnazjów spotkało się z negatywną oceną znacznej części społeczeństwa. W dotychczasowym modelu

---

która stała się niemal manią prywatyzacyjną. Celem „systemu Tuska” jest podtrzymanie kształtu III RP, czyli polskiej formy postkomunizmu, który zachwiał się w latach 2004—2007. Chodzi konkretnie o interesy establishmentu wyłonionego w procesie tzw. transformacji. Zob. *Zdrowie — Praca — Rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości 2014...*, s. 19 i 29.

¹¹ Ibidem, s. 13 i 44.

¹² Ibidem, s. 20.

licea straciły swoją ogólnokształcącą funkcję. W praktyce stały się niejako kursem przygotowującym do egzaminu maturalnego¹³. Jednak Polacy odmiennie oceniali system edukacji.

Badania CBOS wskazują, że polskie społeczeństwo dobrze oceniało istniejący system edukacji. Najwięcej pozytywnych ocen otrzymały szkoły podstawowe (66%) oraz licea (59%), a stosunkowo najmniej — zasadnicze szkoły zawodowe (47%). Tylko 29% respondentów źle oceniało działanie zlikwidowanych gimnazjów. Najwyższy odsetek pozytywnych opinii dotyczących poszczególnych typów szkół można zaobserwować wśród osób, których dzieci właśnie do nich uczęszczają — 81% rodziców uczniów szkół podstawowych i 73% rodziców uczniów szkół gimnazjalnych ocenia je dobrze¹⁴. W badaniu CBOS zwrócono także uwagę na oceny szkół prezentowane przez poszczególne elektoraty partyjne, co jest istotne z punktu widzenia podejmowanego tematu. Gimnazja dobrze oceniało 60% sympatyków lewicy i 44% osób identyfikujących się z prawicą. Szkoły podstawowe jako dobrze funkcjonujące określało 68% utożsamiających się z lewicą i 59% osób o poglądach prawicowych. Osoby, które w hipotetycznych wyborach zagłosowałyby na Prawo i Sprawiedliwość, były bardziej krytyczne niż pozostałe, natomiast potencjalni wyborcy Platformy Obywatelskiej i Nowoczesnej mieli o gimnazjach i szkołach podstawowych zdecydowanie lepsze zdanie niż zwolennicy PiS. Wyniki przeprowadzonego przez CBOS badania wskazują również, że zróżnicowanie to nie przekłada się na ocenę poziomu szkół ponadgimnazjalnych – w tym przypadku podobne zróżnicowanie nie występuje¹⁵. Natomiast jeżeli chodzi o opinie na temat wieku, w którym powinna rozpoczynać się edukacja szkolna, to większość respondentów (58%) popiera propozycję PiS, czyli optymalny jest wiek 7 lat¹⁶.

Na stronach Ministerstwa Edukacji Narodowej czytamy, że reforma edukacji jest zgodna z oczekiwaniami Polaków, „którzy chcą szkoły nowoczesnej, a jednocześnie silnie zakorzenionej w naszej tradycji. Zmiany są przemyślane i zaplanowane na wiele lat. Zależy nam na tym, aby każdy uczeń, bez względu na to skąd pochodzi oraz jaki jest status materialny jego rodziców miał dobrą szkołę i dobrą edukację. Reforma edukacji to nie tylko zmiana ustroju szkolnego. To także propozycja nowych rozwiązań w rozwoju szkolnictwa zawodowego silnie powiązanego z rynkiem pracy oraz zmiany w organizacji i funkcjonowaniu szkół i placówek oświatowych”¹⁷. Ministerstwo podkreśla, że podczas

¹³ *Dobra Szkoła. Reforma edukacji. Najważniejsze zmiany. Pytania i odpowiedzi.* (Broszura informacyjna). Oprac. MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ. Warszawa 2017, s. 3 — <http://reformaedukacji.men.gov.pl/> (dostęp: 9.11.2017).

¹⁴ *Polacy o reformie systemu edukacji. Komunikat z badań nr 16.* Oprac. CENTRUM BADAŃ I OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2017, s. 2.

¹⁵ *Ibidem*, s. 4.

¹⁶ *Ibidem*, s. 9.

¹⁷ *Dobra Szkoła. Reforma edukacji...*

wypracowywania kierunków zmian zaprosiło do współpracy wszystkich zainteresowanych przyszłością oświaty w Polsce, organizowało spotkania z całym środowiskiem oświatowym, a jednocześnie MEN prowadziło prace zespołów eksperckich w kilkunastu grupach tematycznych – w sumie około 2 tys. Ekspertów Dobrej Zmiany w Edukacji. W przypadku reformy edukacji można powiedzieć, że zgodnie z informacjami przedstawionymi na stronach MEN została ona wdrożona w porozumieniu ze środowiskami zainteresowanymi reformą, po przeprowadzeniu analiz oraz opisanie ewentualnych skutków reformy. Wziąwszy pod uwagę badania opinii społecznej, nie jest ona jednak odpowiedzią na niezadowolenie większości obywateli, jak sugeruje w wielu wypowiedziach minister Zalewska, z funkcjonowania systemu edukacji. Reforma ta była jedną z podstawowych prezentowanych w trakcie kampanii wyborczej PiS. Oparta na sprzeciwie wobec przymusu rozpoczęcia edukacji przez sześciolatków, zmieniła w Polsce cały system edukacji. Warto podkreślić, że zwolennicy PiS negatywnie odnosili się do funkcjonowania gimnazjów, w związku z tym Prawo i Sprawiedliwość wpasowało się swoją propozycją w oczekiwania własnych wyborców.

Reforma systemu emerytalnego

Propozycja Prawa i Sprawiedliwości obniżenia wieku emerytalnego do 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn spotykała się przychylnym odbiorem społecznym, głównie wśród osób popierających tę partię polityczną, ale nie tylko. Poparcie dla planów powrotu do poprzednio ustalonego wieku emerytalnego deklarowało ogółem 84% badanych, natomiast sprzeciw wyraża łącznie 12%. Pozytywny stosunek do obniżenia wieku emerytalnego do 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn dominuje we wszystkich analizowanych grupach społeczno-demograficznych. Rozwiązanie przyjęte przez Prawo i Sprawiedliwość zgodnie z badaniami przeprowadzonymi przez CBOS popiera 82% mężczyzn i 87% kobiet. Do grup najpowszechniej je popierających należą mieszkańcy wsi (91%) i badani z wykształceniem zasadniczym zawodowym (94%), a spośród grup zawodowych — rolnicy (98%) oraz robotnicy wykwalifikowani (90%) i niewykwalifikowani (92%).

Na łamach „Rzeczpospolitej” premier Beata Szydło podkreśliła, że „polski rząd daje Polakom prawo wyboru. Jeżeli ktoś będzie chciał pracować dłużej, będzie mógł to robić. Przywracając wiek emerytalny do 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn, przywracamy naszym rodakom godny wybór”¹⁸. Przywrócenie

¹⁸ Beata Szydło o obniżeniu wieku emerytalnego — <http://www.rp.pl/Rzad-PiS/171009836-Beata-Szydlo-o-obnizeniu-wieku-emerytalnego.html> (dostęp: 12.11.2017).

wieku emerytalnego jest reformą według Beaty Szydło „przemyślaną, skonsultowaną z Polakami, zgodną z oczekiwaniami i bezpieczną dla budżetu państwa”. Działania rządu są według pani premier dowodem na to, że PiS ostatecznie wywiązuje się ze złożonej Polakom obietnicy, dotrzymuje słowa, a rząd jest wiarygodny i konsekwentny, działając zgodnie z przedstawionym w kampanii planem¹⁹. Szefowa rządu zwróciła uwagę na to, że oczekiwanie obniżenia wieku emerytalnego zgłaszali wyborcy na spotkaniach w czasie kampanii.

Zgodnie z badaniami zaprezentowanymi przez CBOS w czerwcu 2017 roku Polacy w ogromnej większości (78%) popierają powrót do poprzednio obowiązującego wieku emerytalnego, mimo że zdają sobie sprawę z tego, iż ich świadczenia mogą być niższe. Obniżenie wieku emerytalnego, na co zwrócono uwagę w przytaczanych badaniach, popierają przede wszystkim osoby słabiej wykształcone i gorzej sytuowane oraz mieszkańcy wsi i małych miast, a także badani uczestniczący przynajmniej raz w tygodniu w praktykach religijnych oraz ankietowani deklarujący prawicowe poglądy polityczne lub politycznie indyferentni. Najwięcej zwolenników obniżenia wieku emerytalnego jest w elektoracie PiS, który niemal w całości popiera takie rozwiązanie. Posunięcie to z aprobatą przyjmuje także wyraźna większość zdeklarowanych wyborców Kukiz'15, PSL i SLD. W elektoratach PO i Nowoczesnej zwolennicy obniżenia wieku emerytalnego mają niewielką przewagę nad przeciwnikami tego posunięcia²⁰.

Podsumowując, można wyciągnąć wniosek, że Prawo i Sprawiedliwość również w przypadku obniżenia wieku emerytalnego odpowiada na oczekiwania swoich wyborców, choć pomysł ten spodobał się również osobom niegłosującym na PiS. Oczywiście nie oznacza to, że poparcie dla zmian w systemie emerytalnym będzie oznaczało wprost zwiększenie poparcia dla tej partii, jednak skoro pomysł popierają wyborcy SLD i PSL, może to być jeden z elementów mających na celu przejęcie elektoratów tych partii przez Prawo i Sprawiedliwość za pośrednictwem proponowania oferty zgodnej z ich oczekiwaniami.

Zmiany w sądownictwie — diagnoza i działania

Kwestie zmian w sądownictwie zajmują znaczną część programu Prawa i Sprawiedliwości – rozdział: *Wymiar Sprawiedliwości*. Zdaniem przedstawicieli tej partii wbrew swojej nazwie wymiar sprawiedliwości coraz częściej postrzegany jest jako miejsce, w którym ludzi spotyka krzywda i niesprawiedliwość,

¹⁹ Ibidem.

²⁰ *Przed obniżeniem wieku emerytalnego: jak zatrzymać Polaków na rynku pracy. Komunikat z badań nr 67*. Oprac. CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2017, s. 1—2.

gdzie ustawy stosuje się wybiórczo, gdzie są równi i równiejsi wobec prawa. Jest to — zgodnie z tym, co zawarto w przytaczanym programie — po części skutek zaniechania niezbędnych reform wymiaru sprawiedliwości na początku okresu transformacji, ale w znacznej mierze także następstwo nieodpowiedzialnych pseudoreform, przeprowadzonych w ostatnich kilku latach przez koalicję PO-PSL przy wsparciu SLD. Sądownictwo i prokuratura w kraju wymagają zasadniczej naprawy. Muszą istnieć skuteczne mechanizmy kontroli przeciwdziałające odrywaniu się ogniw wymiaru sprawiedliwości od jego służebnej wobec społeczeństwa roli oraz korygowania błędów. Zmiany postulowane przez PiS są niezbędne, by wymiar sprawiedliwości był sferą działalności państwa całkowicie wolną od korupcji, nepotyzmu czy układów towarzysko-biznesowych, i dotyczą również Krajowej Rady Sądownictwa²¹.

Według badań przeprowadzonych przez CBOS w niemal wszystkich grupach społeczno-demograficznych podstawowym źródłem wiedzy o polskim sądownictwie są media. Połowa badanych (51%) negatywnie ocenia funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości w Polsce, w tym co ósmy (12%) twierdzi, że działa on zdecydowanie źle. Ocenę pozytywną wystawia mu nieco ponad 1/3 respondentów (łącznie 36%), w tym jedynie nieliczni (2%) uważają, że wymiar sprawiedliwości działa zdecydowanie dobrze²², przy czym wymiar sprawiedliwości jest oceniany gorzej niż w 2007 roku. Zgodnie z przytaczanymi badaniami niezadowolenie z działalności wymiaru sprawiedliwości przeważa w elektoratach ruchu Kukiz'15 (56% opinii negatywnych), PiS (55%) oraz wśród osób niezainteresowanych udziałem w ewentualnych wyborach do Sejmu (54%)²³. Również w przypadku reform sądownictwa zaproponowanych przez Prawo i Sprawiedliwość można wyciągnąć wniosek, że partia ta wsłuchuje się w swoich głosy wyborców.

Programy „Rodzina 500+” i „Mieszkanie+”

Zgodnie z diagnozą zaprezentowaną w programie Prawa i Sprawiedliwości z 2014 roku rodzina przeżywa w Polsce kryzys i coraz gorzej spełnia swoje podstawowe funkcje. Polska rodzina — czytamy w programie PiS — pozostawiona sama sobie nie może liczyć na pomoc państwa w utrzymaniu i wychowaniu dzieci. Wysokie bezrobocie wśród młodych, brak poczucia bezpieczeństwa pra-

²¹ *Zdrowie — Praca — Rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości 2014...*, s. 63—69.

²² *Społeczne oceny wymiaru sprawiedliwości. Komunikat z badań nr 31*. Oprac. CENTRUM BADAŃ I OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2017, s. 10—11.

²³ *Ibidem*, s. 11.

cy, ograniczenia w zakupie mieszkań, słaby dostęp do placówek ochrony zdrowia, do przedszkoli i żłobków – wszystko to hamuje pożądaną rozwój rodziny. Rośnie w Polsce obszar biedy. Ponad 2 mln ludzi żyje w skrajnym ubóstwie, a blisko 6,5 mln doświadcza niedostatku. Szczególnie niepokojące, czytamy w programie Prawa i Sprawiedliwości, jest to, że w głównej mierze zagrożenia te dotyczą dzieci i młodzieży. Podobnie jest w rodzinach wielodzietnych, wśród małżeństw z co najmniej czworgiem dzieci na utrzymaniu²⁴. W materiale wyborczym informującym o Programie „Rodzina 500+” podkreślano, że 900 tys. polskich dzieci żyje w skrajnym ubóstwie, 11% rodzin z trojgiem dzieci żyje poniżej minimum egzystencji, a w 2014 roku zasięg skrajnego ubóstwa na wsi był ponad dwukrotnie wyższy niż w miastach²⁵. Receptą na pogarszającą się sytuację demograficzną w Polsce jest dodatek rodzinny w kwocie 500 złotych na drugie i każde kolejne dziecko, a dla rodzin gorzej sytuowanych – również na pierwsze dziecko²⁶. Program ten stał się sztandarowym hasłem kampanii parlamentarnej Prawa i Sprawiedliwości w 2015 roku, choć w przeszłości sama Beata Szydło taki pomysł krytykowała, jak na łamach „Business Insider” twierdzi Paweł Kowal, były polityk PiS²⁷. Jak ustalili dziennikarze tej gazety, autorem wtedy jeszcze nienazwanego konceptu był prof. Julian Auleytner, były prezes Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej i rektor Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Janusza Korczaka w Warszawie.

Programem wspierającym polskie rodziny ma być również Program „Mieszkanie+”. Zgodnie z diagnozą zaprezentowaną w programie PiS mieszkania w Polsce są wciąż zbyt drogie. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie nie wystarcza na nabycie 1 m² mieszkania, a w największych miastach nie wystarcza na nabycie 0,5 m². W związku z tym PiS zaproponowało program budowy mieszkań dla osób średnio i nieco mniej niż średnio zarabiających²⁸. W pierwszej kolejności adresatami programu będą Polacy, których dochody uniemożliwiają zakup własnego mieszkania. Według informacji, które można odnaleźć na stronie programu, w takiej sytuacji jest aż 40% Polaków. Program „Mieszkanie+” będzie adresowany do wszystkich obywateli

²⁴ Ibidem, s. 107.

²⁵ *Dzieci to nie koszt — to najlepsza inwestycja. Program Rodzina 500+.* Materiał wyborczy Prawa i Sprawiedliwości 2015.

²⁶ Więcej na temat programu 500+ w programie Prawa i Sprawiedliwości w: R. MIERNIK: *Bezpieczeństwo socjalne w programach wyborczych partii politycznych w kampanii parlamentarnej 2015 roku.* W: *Innowacje dla bezpiecznego i zintegrowanego rozwoju.* T. 1: *Aktywna polityka społeczna, ekonomia, bezpieczeństwo społeczne w przestrzeni europejskiej.* Red. E. TRAFIALEK. Kielce 2016, s. 247.

²⁷ *500 plus rodziło się bólach. „Pomysł krytykowała nawet Beata Szydło”* — <https://businessinsider.com.pl/polityka/kowal-program-500-plus-krytykowała-sama-beata-szydło/rfwrhbk> (dostęp: 13.11.2017).

²⁸ *Zdrowie — Praca — Rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości 2014...,* s. 95.

naszego kraju²⁹. Narodowy Program Mieszkaniowy to kompleksowy zestaw rozwiązań, które mają usunąć strukturalne przyczyny braku dostępnych cenowo dobrych mieszkań. Jako jego cel wskazano zwiększenie podaży dostępnych cenowo mieszkań na wynajem z opcją dojścia do własności na bezprecedensową skalę 3 mln mieszkań w ciągu dziesięciu lat³⁰. W 2015 roku średnie zasoby mieszkaniowe w Unii Europejskiej wyniosły 486,5 mieszkania na 1 tys. obywateli. Największe zasoby miały Portugalia, Hiszpania, Francja i Austria. Spośród wszystkich analizowanych krajów, także poza Wspólnotą, najmniej mieszkań na 1 tys. mieszkańców przypadło w Izraelu (niespełna 300). Na drugim miejscu od końca znalazła się Polska, gdzie wskaźnik ten wyniósł 363 mieszkania na 1 tys. mieszkańców. Jest to o blisko 1/4 poniżej średniej europejskiej³¹.

Badania prowadzone przez CBOS w lutym 2016 roku wskazują, że zdecydowana większość ankietowanych (80%) popiera wprowadzenie świadczenia wychowawczego w wysokości 500 zł na drugie i każde kolejne dziecko do 18. roku życia lub na każde dziecko w przypadku rodzin o niskich dochodach. Warto zauważyć, że w przytaczanych badaniach ponad połowa badanych (51%) obawia się, że ten lub kolejny rząd nie znajdzie pieniędzy na kontynuowanie tego programu³². Obawy przed likwidacją programu przez inną ekipę mogą mieć znaczący wpływ na wynik wyborczy w kolejnych wyborach parlamentarnych. Prawo i Sprawiedliwość nie tylko odpowiedziało na oczekiwania społeczne, ale i przywiązuje do siebie grupę wyborców (dodatkowe środki finansowe przydają się każdemu i trudno z nich zrezygnować), która korzysta na Programie „Rodzina 500+”, zwłaszcza tych niezdecydowanych bądź niebiorących udziału w wyborach, niezwiązanych ideowo z inną partią polityczną.

Wrażliwość na otoczenie – strategia „słuchamy i działamy”

Można postawić tezę, że Prawo i Sprawiedliwość odpowiada na oczekiwania dużej grupy wyborców, realizując swój program wyborczy. Rząd Beaty Szydło

---

²⁹ Program M+ — Mieszkanie Plus — <https://mieszkanieplus.org.pl/> (dostęp: 13.11.2017).

³⁰ *Narodowy Program Mieszkaniowy. Serwis Informacyjny programu Mieszkanie+* — <https://narodowyprogram.pl/narodowy-program-mieszkaniowy/npm/> (dostęp: 13.11.2017).

³¹ Raport analityczny: *Mieszkanie Plus. Jak państwo wspólnie z prywatnymi inwestorami może poszerzać granice wolności na rynku mieszkaniowym*. Warszawa 2017, s. 4, cyt za: DELOITTE: *Property Index. Overview of European Residential Markets*. 5th edition. 2016.

³² *Program „Rodzina 500 plus” jako element systemu wspierania rodzin i dzieciństwa. Komunikat z badań nr 25*. Oprac. CENTRUM BADAŃ I OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2016, s. 3.

cieszy się największym poparciem wśród osób z wykształceniem podstawowym (58%), stosunkowo słabo sytuowanych — o miesięcznych dochodach *per capita* poniżej 1 tys. zł (51%), mieszkańców wsi (52%) oraz wśród badanych w wieku 55+ (52%). Częściej identyfikują się z nim mężczyźni (46%) niż kobiety (39%). Efekty pracy rządu we wrześniu 2017 roku dobrze oceniali 55% badanych (od sierpnia wzrost o 3 punkty procentowe). Niezadowoleni z dokonań rządu stanowili 35% ogółu (spadek o 3 punkty procentowe)³³. Badani przez CBOS wskazują na takie dokonania rządu, jak: prospołeczna polityka, troska o sprawiedliwość, podmiotowe traktowanie społeczeństwa, dbanie o zwykłych ludzi, Program „Rodzina 500+”, polityka prorodzinna, obniżenie wieku emerytalnego, rozwój gospodarczy, polityka gospodarcza, wspieranie przedsiębiorstw, uszczelnienie systemu podatkowego, lepsza ściągalność podatku VAT, zmniejszenie dziury budżetowej, zmniejszenie bezrobocia, Program „Mieszkanie 500 +”, mieszkania dla biednych, młodych, podwyżki emerytur, troska o emerytów, darmowe leki dla seniorów, podniesienie płacy minimalnej, wprowadzenie minimalnej stawki godzinowej³⁴. O ile polityka społeczna prowadzona przez PiS spotyka się z pozytywnym odbiorem, choć część ankietowanych zauważa negatywne strony programów socjalnych, o tyle sporo krytycznych uwag odnosi się do takich działań, jak łamanie Konstytucji, naruszanie prawa, słabość polskiej dyplomacji, konflikt z Unią Europejską, arogancja, brak konsultacji społecznych, zniszczenie Trybunału Konstytucyjnego, wprowadzanie autorytarnych rządów³⁵.

Przed wyborami parlamentarnymi 2015 roku osoby rozczarowane sytuacją na krajowej scenie politycznej niezmiennie przeważały nad tymi, które oceniały ją pozytywnie (45% wobec 10%). Sytuacja na polskiej scenie politycznej postrzegana była najczęściej jako zła lub przeciętna (ani dobra, ani zła), przy czym najgorzej wypowiadały się o niej osoby niezadowolone ze swoich warunków materialnych (58% opinii negatywnych) oraz politycznie utożsamiające się z prawicą (54%), co stanowiło dobre „podłoże” pod prowadzoną przez PiS kampanię wyborczą pod szyldem „dobrej zmiany”.

Zakończenie

Zgodnie z badaniami zaprezentowanymi w *Diagnozie Społecznej 2015* mimo systematycznej poprawy indywidualnego bytu (niemal czterokrotny spadek lic-

³³ *Wzrost notowań rządu. Komunikat z badań nr 121*. Oprac. CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2017, s. 2.

³⁴ *Bilans dokonań rządu po dwóch latach jego działalności. Komunikat z badań nr 145*. Oprac. CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2017, s. 2—10.

³⁵ *Ibidem*, s. 4 i 8.

by ubogich gospodarstw od 1992 r.) Polacy nadal byli niezadowoleni ze swojej sytuacji materialnej³⁶. Zdaniem autorów *Diagnozy* w 1997 roku zadowolonych z sytuacji w kraju było tyle samo, co w 2011 roku, mimo że w tym czasie odsetek gospodarstw, których dochody pozwalały zaspokoić potrzeby, wzrósł ponad dwukrotnie.

Ujęcie sytuacji gospodarczej i społecznej w sformułowanie „polityka ciepłej wody w kranie” wyzwoliło energię dążenia do zmiany, a receptę na zmianę w kampanii wyborczej przedstawiło Prawo i Sprawiedliwość, docierając do wyborców z hasłem wyrównywania szans i korzystania z dobrodziejstw rozwoju gospodarczego przez wszystkich Polaków³⁷. Przytoczone przykłady reform oraz ich ocena, zaprezentowana w wynikach badań prowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej, sugerują, że Prawo i Sprawiedliwość bardzo dobrze rozpoznało rynek wyborczy i oczekiwania społeczne przełożyło na program wyborczy. Programy społeczne stanowią zachętę do głosowania, ponieważ przynoszą realne korzyści wyborcom. Program „Rodzina 500+” obejmuje 3,79 mln dzieci, czyli 55% wszystkich dzieci do 18. roku życia³⁸. Strategia wyborcza Prawa i Sprawiedliwości pozwoliła na skuteczne dotarcie do wyborców. W kampanii przedstawiano diagnozę sytuacji i podano gotowe, konkretne rozwiązania. Jednym z czynników wspomagających PiS była niemoc w kampanii Platformy Obywatelskiej, Polskiego Stronnictwa Ludowego i innych partii, które nie zaproponowały lepszej oferty. Bez względu na ocenę i stosunek do poszczególnych reform zaproponowanych przez PiS należy podkreślić, że partia ta słucha własnych wyborców i wyciąga wnioski. To właśnie właściwe wnioskowanie pozwoliło tej partii wygrać wybory i utrzymywać duże poparcie dla prezentowanej wizji państwa po dwóch latach rządów, strategia zaś jest skutecznym działaniem wspierającym te dążenia.

Bibliografia

500 plus rodziło się bólach. „Pomysł krytykowała nawet Beata Szydło” — <https://businessinsider.com.pl/polityka/kowal-program-500-plus-krytykowala-sama-beata-szydlo/rfwrhbk> (dostęp: 13.11.2017).

³⁶ *Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków*. Red. J. CZAPIŃSKI, T. PANEK. Warszawa 2015, s. 434.

³⁷ Zob. więcej: R. MIERNIK: *Bezpieczeństwo socjalne w programach...*, s. 242—256.

³⁸ *Rodzina 500 plus: kiedy koordynacja świadczeń?* — <https://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/rodzina-500-plus/art,9376,rodzina-500-plus-kiedy-koordynacja-swiaadczen.html> (dostęp: 14.11.2017).

- Beata Szydło o obniżeniu wieku emerytalnego* — <http://www.rp.pl/Rzad-PiS/171009836-Beata-Szydlo-o-obnizeniu-wieku-emerytalnego.html> (dostęp: 12.11.2017).
- Bilans dokonau rząd u po dwóch latach jego działalności. Komunikat z badań nr 145.* Oprac. CENTRUM BADAŃ I OPINII SPOŁECZNEJ Warszawa 2017.
- CWALINA W., FALKOWSKI A.: *Marketing polityczny. Perspektywa psychologiczna.* Gdańsk 2006.
- DELOITTE: *Property Index. Overview of European Residential Markets.* 5th edition. 2016.
- Diagnoza społeczna 2015. Warunki i jakość życia Polaków.* Red. J. CZAPIŃSKI, T. PANEK. Warszawa 2015.
- Dobra Szkoła. Reforma edukacji. Najważniejsze zmiany. Pytania i odpowiedzi* (Brozura informacyjna). Oprac. MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ. Warszawa 2017 — <http://reformaedukacji.men.gov.pl/> (dostęp: 9.11.2017).
- Dzieci to nie koszt — to najlepsza inwestycja. Program Rodzina 500+.* Materiał wyborczy Prawa i Sprawiedliwości 2015.
- Elżbieta Kruk: dekoncentracja mediów na razie odłożona, polskojęzyczne gazety niemieckie nie bronią naszego interesu* — <http://www.wirtualnemedi.pl/artykul/dekoncentracja-mediow-przez-pis-odlozona-na-pozniej-elzbieta-kruk-polskojezyczne-gazety-niemieckie-nie-bronia-naszego-interesu> (dostęp: 18.11.2017).
- HEWLETT M.: *Designing Public Policies. Principles and Instruments.* London 2010.
- Kaczyński: Mamy czas dobrej zmiany, wielkiej szansy i odbudowy wartości.* „Dziennik Gazeta Prawna”, dodatek Gazeta Prawna.pl — <http://www.gazeta-prawna.pl/artykuly/1084320,kaczynski-mamy-czas-dobrej-zmiany.html> (dostęp: 11.11.2017).
- MIERNIK R.: *Bezpieczeństwo socjalne w programach wyborczych partii politycznych w kampanii parlamentarnej 2015 roku.* W: *Innowacje dla bezpiecznego i zintegrowanego rozwoju.* T. 1: *Aktywna polityka społeczna, ekonomia, bezpieczeństwo społeczne w przestrzeni europejskiej.* Red. E. TRAFIAŁEK. Kielce 2016.
- MIERNIK R.: *Z nadzieją w przyszłość. Liga Polskich Rodzin w wyborach parlamentarnych 2005 roku.* W: *Wybory parlamentarne 2005. Analiza marketingowa.* Red. M. JEZIŃSKI. Toruń 2006.
- Narodowy Program Mieszkania.* Serwis Informacyjny programu Mieszkanie+ — <https://narodowyprogram.pl/narodowy-program-mieszkania/npm/> (dostęp: 13.11.2017).
- Polacy o reformie systemu edukacji. Komunikat z badań nr 16.* Oprac. CENTRUM BADAŃ I OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2017.
- Program „Rodzina 500 plus” jako element systemu wspierania rodzin i dzieciności.* Komunikat z badań nr 25. Oprac. CENTRUM BADAŃ I OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2016.
- Program M+ — Mieszkanie Plus* — <https://mieszkanieplus.org.pl/> (dostęp: 13.11.2017).
- Przed obniżeniem wieku emerytalnego: jak zatrzymać Polaków na rynku pracy.* Komunikat z badań nr 67. Oprac. CENTRUM BADAŃ I OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2017.

- Rodzina 500 plus: kiedy koordynacja świadczeń?* — <https://www.mpips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/rodzina-500-plus/art,9376,rodzina-500-plus-kiedy-koordynacja-swiadczen.html> (dostęp: 14.11.2017).
- SAKOWICZ M.: *Analiza polityki publicznej z wykorzystaniem modelu cyklu działań publicznych jako narzędzia podnoszenia działań we współczesnym państwie*. W: *Polityka publiczna. Teoria. Jakość. Dobre praktyki*. Red. J. OSIŃSKI, I. ZAWIŚLIŃSKA. Warszawa 2016.
- Społeczne oceny wymiaru sprawiedliwosci. Komunikat z badañ nr 31*. Oprac. CENTRUM BADAŃIA OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2017.
- Tak wysokiego poparcia PiS jeszcze nigdy nie miało. Sondaż* — <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/sondaz-partyjny-cbos-poparcie-dla-pis-rosnie,781140.html> (dostęp: 9.11.2017).
- Wybory parlamentarne 2005 roku* — wybory2005.pkw.gov.pl (dostęp: 20.11.2017).
- Wybory parlamentarne w 2007 roku* — www.wybory2007.pkw.gov.pl (dostęp: 20.11.2017).
- Wzrost notowań rządu. Komunikat z badañ nr 121*. Oprac. CENTRUM BADAŃIA OPINII SPOŁECZNEJ. Warszawa 2017.
- Zdrowie — Praca — Rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwosci 2014*. Warszawa 2014 — <http://old.pis.org.pl/dokumenty.php> (dostęp: 18.11.2017).

Rafał Miernik, dr w zakresie nauk o polityce, członek Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych, sekretarz Polskiego Towarzystwa Marketingu Politycznego. W pracy naukowej zajmuje się marketingiem politycznym i *public relations*.